

Adéu, professor

L'economista Fabián Estapé, col·laborador d'aquest setmanari des de fa 22 anys, va morir el 31 de gener, a Lleó, als 88 anys. Tècnic fonamental per al final de l'autarquia, mestre d'economistes, rector de la Universitat de Barcelona, divulgador hàbil i conversador polèmic, Estapé no deixava ningú indiferent.

Fabián Estapé, nascut a Portbou (Alt Empordà) el 1923, ha estat possiblement l'economista català amb més mestratge, habilitat comunicativa i influència social de la segona part del segle XX. Només cal recordar que entre els seus alumnes hi hagué Narcís Serra, Pasqual Maragall, Ernest Lluch (el seu deixeble preferit), Andreu Mas-Colell, Anna Birulés, Josep Piqué i Antón Costas per a entendre l'abast de la seva tasca com a professor. Però les seves col·laboracions als mitjans de comunicació

(des d'EL TEMPS fins a *La Vanguardia* passant per Catalunya Ràdio) van fer que les seues lliçons d'economia arribaren molt més enllà dels estrictes murs de les aules de la Facultat d'Econòmiques de la UB. Una conseqüència lògica d'una personalitat aclaparadora, de pensament àgil i expressió incorruptible.

Al setmanari EL TEMPS hi col·laborava des de l'any 1990, quan Dolors Bramón i Eliseu Climent el van anar a visitar per a convèncer-lo que hi escriguera. Segons Bramón, després de presentar-li a l'editor d'EL TEMPS i uns breus minuts de conversa, quan Climent va començar a demanar-li-ho, "Estapé s'aixecà d'una revolada dient: 'Ja sé què vols', i s'absentà cinc minuts". Al cap de no res, abans que Bramón i Climent es demanaren on havia anat el professor Estapé, l'economista va aparèixer amb una opinió acabada de fer i llesta per a publicar al setmanari. Era, diu Bramón, "intemperant, genial i fantàstic: un home not".

Estapé i el règim. L'economista Antón Costas (Vigo, 1949) assumeix que pertany a l'última promoció del professor Estapé com a catedràtic de política econòmica de la Universitat de Barcelona. Ell, Josep Piqué (ex-ministre d'Indústria, Afers Estrangers i Ciència i Tecnologia) i Anna Birulés (ex-ministra de Ciència i Tecnologia), entre molts més. Per a Costas, el deixeble preferit del professor havia estat Ernest Lluch. Recorda que Estapé va aconseguir que Lluch tornara a la UB de la Universitat de València i de seguida li va presentar Costas: "La teva primera missió –va dir a Lluch– serà que aquest gandul (referint-se a mi) faci la seva tesi doctoral i l'ha de fer sobre Laureà Figuerola, per tal de demostrar que a Catalunya el proteccionisme no és com la canya de sucre a Cuba, que s'ha de plantar perquè creixi."

Lluch, segons Costas, posseïa "totes les dimensions que Estapé tenia i valorava: la il·lustració, la curiositat, la creença en les idees, el desig de ser a prop del poder per canviar les coses –que a Lluch el fa entrar en política– i l'alta divulgació".

Aquesta voluntat d'acostar-se als cercles del poder per a canviar les coses és el que impulsà Estapé –segons Costas– a ocupar llocs de responsabilitat durant el

franquisme. El professor tindrà un paper clau en tres moments concrets entre el 1957 i el 1973.

"Tenia la dèria de conèixer què passava dins l'estructura del poder –explica Costas– i també la convicció que es podien millorar les coses –que la gent podria viure més bé– si es podia intervenir en l'àmbit econòmic. El neguitejava profundament la capacitat del règim franquista de subsistir i tenia la convicció que s'havia de treballar per a millorar les condicions de vida dels ciutadans, mentrestant."

De manera que Estapé participarà en la reforma tributària que el 1957 tirava endavant el ministre d'Hisenda, Mariano Navarro Rubio ("La història li ha donat més mèrit a Ullastres, ministre de comerç, però Estapé explicava que Navarro va ser determinant a l'hora de convèncer Franco que calia sortir de l'autarquia"); en el Decret de Dimensions Mínimes Industrials ("fent de pont entre la burgesia industrial de Barcelona i el centres de decisió de poder de Madrid mitjançant el Cercle d'Economia i més eines") i el 1972 com a sots-comissari del Pla de Desenvolupament de López Rodó: "Sorprèn a tots, fins i tot a la seva dona, Maria Antònia –que s'hi oposava–, acceptant de ser sots-comissari del Pla de Desenvolupament", explica Costas. "Estapé volia influir en sentit positiu i, en aquell moment, molt empenyat per la longevitat de Franco, creu que s'ha de col·laborar perquè l'economia vagi bé."

Però Estapé no era ideològicament proper al règim –tot al contrari– i l'aventura es va acabar aviat. "Accepta l'oferta de López Rodó i es posa a donar més coherència als plans de desenvolupament, que eren una còpia mimètica de la Planificació Indicativa francesa, fins al punt que copiaven el nom de *comissari* per als seus directius. No podia durar gaire, sabent com era, i no va durar gaire."

El rector i l'estudiant. Costas va conèixer Fabián Estapé com a rector abans que com a professor. "Jo venia de Vigo on havia estudiat enginyeria, i el vaig conèixer quan ell era rector i jo representant dels estudiants de la Facultat d'Econòmiques, a mitjan anys 70. Quan Jiménez de Parga va començar a remenar la cua per a anar situant-se al voltant del que després seria la UCD" i amb l'ambició d'ocupar el càrrec de rector que exercia

Fabián Estapé, Costas hi va coincidir en alguna assemblea molt tensa.

Posteriorment, Estapé va fer anar Costas al seu despatx del rectorat per a avisar-lo. “Em va dir que el governador civil de Barcelona, que llavors era Rodolfo Martín Villa, l’havia avisat que la policia buscava un noi d’econòmiques alt, prim i vestit de pana negra, que ‘devia ser’ jo, i m’aconsellava que desaparegués un temps.”

Era la segona etapa d’Estapé com a rector de la UB i ja notava la pressió per a fer-lo fora.

“Quan Estapé va haver de dimitir —explica Costas— li vaig dir que lamentàvem perdre un rector però celebràvem guanyar un professor.”

Efectivament, Estapé féu de professor de la seva última promoció, una promoció “extraordinàriament curta” on hi havia Costas, Birulés i Piqué. “Un dia em va dir: Si vols aprendre economia, queda’t amb mi; si vols guanyar diners, ves-te’n amb aquell professor. Alguns ens vam quedar amb ell i alguns altres se’n van anar amb Joan Hortalà.”

Alumne avantatjat de Valdeavellano, catedràtic de dret que va orientar Estapé cap a l’economia, el professor de Portbou digué dels seus deixebles que eren néts d’aquell, més que no pas fills seus. En economia va ser l’introduïdor del pensament econòmic d’Albert O. Hirschman, de Luigi Einaudi i de Joseph Alois Schumpeter. Segons Costas, Estapé parlava sovint amb paraules i idees de Schumpeter i, especialment, havia après una lliçó de l’economista alemany que ensenyava als seus alumnes. “Quan parles en públic —deia Estapé— has de dir quines dependències tens. Si treballes per a Endesa, o no parles d’energia o ho dius.” L’honestedat i la independència, davant de tot.

Per això, creu Costas, “Estapé no parlava mai d’alguns dels seus papers més importants, com ara la defensa de Juan March sobre la qüestió de la Canadiense”. Segons Costas, l’informe que Estapé va fer per encàrrec del banquer mallorquí —que va portar la seva demanda fins a l’Haia— és impecable i és el primer text que aquí parla de *holding*. “Així i tot, Estapé no es vantava d’aquest informe perquè considerava que era una cosa feta a sou i, per tant, qualsevol podia criticar la seva independència.” Aquesta mateixa independència que Estapé va voler sal-

vaguardar quan va rebutjar una oferta de March per a treballar per ell. Estapé, segons Costas, va preferir continuar a la seva càtedra de la Universitat de Barcelona i no restar supeditat als lligams econòmics amb una gran corporació.

Estapé i Antoni Castells. L’obsessió per aquests economistes de referència, sobretot Schumpeter, i per posar al lloc que es mereixien economistes catalans com Jaume Carner, li va fer publicar, fa només dos anys, *Mis economistas y su trastienda* (Planeta). L’ex-conseller Antoni Castells, que va intensificar la seva relació amb Estapé durant els seus anys de conseller, explica a EL TEMPS que enviava a Estapé qualsevol referència sobre Schumpeter que apareixia a la premsa. L’última, una ressenya del *The Economist*, “va interessar molt el professor Estapé perquè llavors escrivia *Mis economistas...* Em va demanar el llibre que s’hi ressenyava i l’hi vaig fer arribar. Quan el va tenir, em va trucar i em va dir, amb la seva vehemència habitual: “Ara sí que m’has fotut! He de canviar tot el llibre que escric!”

Però Estapé sempre defensava la feina de Castells com a conseller. Deia que era deixeble seu, per bé que en realitat no n’havia estat mai alumne, i li donava suport en els moments més durs. El 9 d’agost del 2008, quan es va acabar el termini per a pactar el nou sistema de finançament marcat per l’Estatut de Catalunya, Castells va reunir la part catalana de la comissió estat-Generalitat d’afers econòmics i fiscals i va fer unes dures declaracions: “Vaig dir —recorda Castells— que l’estat havia incomplert i des del govern espanyol i des del PSOE —amb la vice-presidenta Fernández de la Vega al capdavant— van reaccionar molt durament. Quan vaig replicar que ells cridaven per a ‘atemorir i intimidar’, el professor Estapé em va trucar i em va explicar dues anècdotes. ‘Recorda l’acudit d’aquell que es mor, se’n va al cel i quan arriba al cel li demana de veure Déu, Sant Pere li diu que està reunit.’ Amb això Estapé m’aconsellava que anés amb compte. Amb l’altra anècdota, també. Segons Estapé, el pare de Salvat Papasseit deia al seu fill: ‘Recorda que Castella té la mà endurida de tant d’empunyar l’espasa.’”

Alex Milian

Senyor Estapé, vostè fuma havans per plaer o per rebel·lia cap al seu metge?

—És una afició que la tinc de fa molts anys, que la continuo i que espero mantenir-la. Del meu metge he decidit prescindir-ne, ja que ell també fuma.

—Vostè és un rebel amb causa o un rebel per necessitat vital?

—Potser ho sóc per necessitat biològica.

—Li dic això, senyor Estapé, perquè la seua trajectòria és marcada per una doble condició: malgrat haver estat sempre prop del poder, això no li ha impedit ser un heterodox amb majúscules.

—És cert, i això m’ha comportat costos. Mantenir aquesta actitud no és gratuït.

—A quins costos es refereix?

—Potser hauria pujat més amunt i, per tant, hauria obtingut més poder. Però això hauria estat falsejar la meua manera de ser i, per tant, no estic penedit de res.

—Mai no l’ha atret l’eròtica del poder?

—No he entès mai què volia dir això. Si vol dir que m’agrada manar, sí que m’agrada.

—Li agrada ser obeït?

—No, m’agrada ser comprès. Sóc mestre de deixebles i he estat deixeble d’un gran mestre, el professor Valldeavellano, un gran medievalista. Aquesta és la relació que més valoro.

—Vostè va ser company d’estudis de Carlos Barral, Albert Oliart, Manuel Sacristan, Angel Latorre, Gil de Biedma, Joan Raventós i Antoni de Senillosa... Un grup curiós.

—Un grup literari que es reunia a casa d’Antonio de Senillosa, en unes sessions que començaven a les quatre, prenent cafè, i acabaven a mitjanit. Allí discutíem de Sartre i Camus com a primers temes i després es parlava de tot, de Machado, de Lorca. Allí vam passar a màquina els primers versos de Miguel Hernández, que acabava de morir tuberculós a la presó.

—Un baló d’oxigen per a vostè, en aquella època.

—Absolutament. D’allí va sortir la lectura condicionada. En aquell ambient vaig sentir parlar de Thomas